

Met de stroom mee

De landschappelijke betekenis van NURG-projecten

Met de stroom mee

De landschappelijke betekenis van NURG-projecten

Yttje Feddes
Rijksadviseur voor het Landschap

Wat is NURG?

NURG = Nadere Uitwerking RivierenGebied

- 7000 ha nieuw ingericht natuurgebied in de uiterwaarden
- uitwerking van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening
- looptijd project 1992-2015
- in totaal 55 projecten aangewezen, waarvan nu 22 zijn uitgevoerd (± 3500 ha)
- uitvoering door de Dienst Landelijk Gebied en Rijkswaterstaat
- 7 NURG projecten hebben na vaststelling van de PKB Ruimte voor de Rivier ook een opgave gekregen voor waterstandsverlaging (de zgn Autonome Ontwikkelingsprojecten)
- de overige NURG projecten mogen de waterstand niet verhogen
- programma van eisen voor de inrichting is gebaseerd op de provinciale natuurbeleidsplannen
- in totaal 60.000 ha uiterwaard langs de Waal, Rijn en IJssel
- project Ruimte voor de Rivier beslaat 12.000 ha
- naast Ruimte voor de Rivier-projecten en NURG prprojecten ook andere natuurprojecten in de uiterwaarden: projecten Wereldnatuurfonds, Kaderrichtlijn Water, Waalweelde.

Inhoud

Adviesbrief	8
De landschappelijke kwaliteit van de NURG-projecten	12
NURG in de praktijk	22
Overzichtkaart geëvalueerde NURG-projecten	22
Overzicht alle 55 NURG-projecten	24
Rijnwaarden	26
Maneswaard - De Spees	34
Goilberdingerwaard	40
Millingerwaard	48
Bemmelsche Waard	54
Oude Watertoren	60
Gamerensche Waarden	66
Breemwaard	74
Natuurontwikkelingsproject Noordwaard	80
Welsumer en Fortmonder Waarden	88
Duursche waarden	94
De Nieuwe kaart van het Rivierengebied 1.0	100
Colofon	104

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

Directeur-Generaal N&R
Mevrouw ir. A.M. Burger
Ministerie van EL&I
Postbus 20101
2500 EC Den Haag

Datum 1 februari 2012

Betreft Evaluatie ruimtelijke kwaliteit van de NURG-regeling

Geachte mevrouw Burger,

U heeft mij gevraagd onderzoek te doen naar de ruimtelijke kwaliteit van de natuurprojecten in het rivierengebied die onder de NURG-regeling zijn uitgevoerd en om mijn oordeel te geven over de landschappelijke betekenis van deze projecten. Aan dat verzoek heb ik graag voldaan, omdat de ervaringen uit de NURG-projecten van nut kunnen zijn voor de toekomstige opgaven in het rivierengebied, wanneer er maatregelen genomen moeten worden om én hogere waterstanden te kunnen verwerken én te voldoen aan de doelstellingen van Natura 2000.

Dit boekje bevat de resultaten van het onderzoek dat ik heb uitgevoerd door middel van een 'quick-scan' van elf representatieve plannen, waarvan er acht al zijn gerealiseerd. In deze brief beschrijf ik mijn belangrijkste conclusies.

De onderzochte projecten laten zien dat natuurontwikkeling in de uiterwaarden veel oplevert, voor de verscheidenheid van het landschap, voor het ontstaan van robuuste natuur en voor avontuurlijke recreatie. Riviernatuur is de Ecologische Hoofdstructuur in optima forma, omdat de nieuwe natuur op een vanzelfsprekende manier door de dynamiek van het water wordt gevormd en het water voor verbinding zorgt. De combinatie met waterveiligheid is logisch en kansrijk. Delfstofwinning, mits zorgvuldig uitgevoerd, is eveneens een meekoppelend belang. Bovendien zijn de buitendijkse gebieden vanuit hun aard niet goed bruikbaar voor de landbouw en in de toekomst, met hogere waterstanden, zal die bruikbaarheid nog verder afnemen. Er is dus veel te zeggen voor het voltooien van de ambitie van het NURG programma, dat op dit moment pas halverwege de uitvoering is. Daarbij zou meer dan nu gebeurt de combinatie met maatregelen voor waterstandverlaging gezocht moeten worden. 'Waterstandneutraal' is niet genoeg als doelstelling voor de natuurprojecten; het geeft meer flexibiliteit voor de toekomst als er zowel een overmaat aan natuur als aan waterberging ontstaat.

College van Rijksadviseurs

Oranjevuitensingel 90
2511 VE Den Haag
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
Interne postcode 420
www.collegevanrijksadviseurs.nl

Contactpersoon

Rienke Groot

T 070 339 4919
rienke.groot
@rgd.minbzk.nl

Mijn belangrijkste advies op basis van dit onderzoek is om de NURG-projecten niet langer als afzonderlijke inrichtingsplannen per uiterwaard aan te pakken, maar als een 'Grand Project', ook in samenhang met de projecten van Ruimte voor de Rivier en de Kaderrichtlijn Water. Het toekomstige beheer van het buitendijkse gebied is een cruciale opgave, die naar mijn overtuiging alleen efficiënt kan worden aangepakt op basis van masterplannen per riviertak. Dan wordt het mogelijk een strategie voor 'wisselbeheer' op te zetten waarbij alternerend in verschillende uiterwaarden wordt gekapt en geoogst, met het doel het saldo van de doorstroming per riviertak positief te houden. Inspelend op de specifieke omstandigheden kan elke rivier zo een sterke eigen landschappelijke en ecologische karakteristiek krijgen. Daarbij pleit ik ervoor om zo veel als mogelijk is het beheer door de dynamiek van de rivier zelf te laten plaatsvinden. In dit onderzoek komen de projecten waar is ingezet op het in gang zetten van natuurlijke processen positiever naar voren dan de projecten waar is gestreefd naar een eindbeeld van natuurdoeltypen.

Het ontwikkelen van ruimtelijke masterplannen per riviertak, gericht op een evenwicht tussen natuurontwikkeling, beheer en waterveiligheid, is een opgave waarbij het Deltaprogramma Rivieren het estafettestokje kan overnemen van het NURG programma en van het programma Ruimte voor de Rivier.

Het NURG programma is ondanks zijn omvang van duizenden hectares niet heel bekend. De uitvoering heeft op veel plekken in relatieve stilte plaatsgevonden. Om het gesprek over de toekomst van de natuurontwikkeling langs de rivieren te kunnen voeren, is een analyse van de resultaten tot nu toe van belang. Dit boekje is een eerste aanzet in het documenteren van een aantal representatieve projecten.

Daarnaast heb ik een overzichtskaart laten maken van de inrichtingsplannen van NURG en Ruimte voor de Rivier, als eerste stap in de richting van een samenhangende strategie per riviertak. Uitsneden uit deze kaart zijn opgenomen in deze evaluatie. In een oogopslag wordt dan duidelijk hoe sterk de verschillende projecten met elkaar samenhangen.

Met vriendelijke groeten,

Yttje Feddes,
Rijksadviseur voor het Landschap

College van Rijksadviseurs

Datum
1 februari 2012

De landschappelijke kwaliteit van de NURG-projecten

De afgelopen twintig jaar is er gestaag doorgewerkt aan nieuwe natuurgebieden in de uiterwaarden van onze grote rivieren. In het kader van het NURG programma (= Nadere Uitwerking Rivieren Gebied) is inmiddels ruim 3500 hectare nieuwe natuur ingericht. Dat is een grote transformatie die zich eigenlijk vrij geruisloos heeft voltrokken. Daarom is het goed stil te staan bij de resultaten en daaruit lering te trekken voor de toekomstige koers voor inrichting en beheer van de uiterwaarden.

Wat is de ruimtelijke impact van deze natuurprojecten op het landschap van het rivierengebied? Hoe verhoudt het NURG programma zich tot de eisen voor waterstandverlaging, die inmiddels zijn aangescherpt? Kunnen we uit de ervaringen van de afgelopen twintig jaar lessen trekken voor de toekomstscenario's van het Deltaprogramma Rivieren, dat rekening moet houden met extremere natte en droge periodes? Dat zijn de vragen die in deze landschappelijke evaluatie van de NURG-projecten aan de orde komen. Het onderzoek is gebaseerd op een analyse van 11 representatieve projecten, observaties in het terrein en de conclusies van een expertmeeting. In dit boekje worden de 11 projecten beschreven en worden aanbevelingen gedaan voor de toekomstige inrichting en beheer van het buitendijkse rivierenlandschap.

Van wensbeeld naar beleid

De aanzet voor het maken van lange natuurlinten in de uiterwaarden werd gegeven in het Plan Ooievaar, dat in 1986 de Eo Wijersprijsvraag won. In dat plan werd voor het eerst het toekomstbeeld getekend van dynamische riviernatuur met ooibossen, moerassen en zandbanken, waarbij de rivier zelf uit zijn keurslijf van dammen en zomerkades wordt bevrijd. In contrast met de avontuurlijke dynamiek van het buitendijkse gebied kan dan binnendijks, op de stroomruggen en in de kommen, de bewoning en de landbouw verder geïntensiveerd worden.

Binnen vijf jaar was dit verleidelijke perspectief omgezet in beleid, in de vorm van het Natuurbeleidsplan (1990) waarin de uiterwaarden van de Waal, Rijn/Lek, Maas en IJssel werden aangewezen als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. In de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening (1992) werd de uitvoering van dit beleid ter hand genomen in de vorm van het zogeheten NURG programma: Nadere Uitwerking Rivieren Gebied, met het doel om voor 2015 de natuurlijke potenties van het uiterwaardengebied verder te ontwikkelen in 7000 hectare natuurgebied.

Drie jaar na de start van het NURG programma kwam er echter onverwacht een lastige factor bij, die in Plan Ooievaar niet in die mate was voorzien. Door de bedreigende hoogwaters in de winters van 1993 en 1995 werd het duidelijk dat er in het winterbed van de grote rivieren ruimte moest worden gemaakt om het water te bergen en vlot naar zee te laten afstromen. Onbeperkte bosontwikkeling of grootschalige groei van riet en ruigte strookt daar niet mee; er moet goed worden afgewogen waar de vegetatie mag uitgroeien en waar de doorstroming voorrang heeft. Alle 55 NURG-projecten kregen vanaf dat moment de eis mee dat ze minstens

'waterstandneutraal' moesten zijn. Zeven NURG-projecten werden opgenomen in de Planologische Kern Beslissing van het project Ruimte voor de Rivier, die er op gericht is om waterstandverlaging en ruimtelijke kwaliteit samen te laten gaan. Deze zeven projecten (de zogeheten Autonome Ontwikkelingsprojecten) moeten ook een vastgestelde bijdrage leveren aan het verlagen van het hoogwater.

Door het vaststellen van de PKB Ruimte voor de Rivier in 2001 lopen er in het rivierengebied dus twee uitvoeringssporen van nationale projecten naast elkaar: de 12.000 hectare van Ruimte voor de Rivier, met de dubbeldoelstelling waterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit onder de regie van een eigen programmadirectie, en de 7000 ha NURG-projecten met als hoofddoel natuurontwikkeling. De NURG-projecten worden deels uitgevoerd door Rijkswaterstaat en deels door de Dienst Landelijk Gebied.

Meervoudige win-win

Het is achteraf gezien heel begrijpelijk dat het idee van plan Ooievaar om in het winterbed van de rivieren natuur te ontwikkelen zoveel weerklank vond dat het direct werd omgezet in beleid én in uitvoering. Het concept biedt immers in essentie een prachtige meervoudige win-win situatie:

- + ruimte voor waterberging
- + dynamische natuur op de grens van land en water
- + de kans aaneengesloten natuurgebieden te maken
- + delfstofwinning
- + uit productie nemen van buitendijks gelegen marginale landbouwgrond
- + versterken karakteristiek verschil tussen buitendijks en binnendijks landschap
- + kansen voor avontuurlijke recreatie

In de praktijk bleek er echter één onvoorziene factor te zijn die een spaak in dit vliegwiel steekt: het beheer van het buitendijkse gebied.

Vanwege de noodzakelijke doorstroming bij hoogwater mogen de uiterwaarden niet dichtgroeien. De meest voor de hand liggende beheermaatregel, via meestromende geulen door de rivier zelf, is niet overall mogelijk en is ook niet altijd toegepast op plaatsen waar dat wel had gekund.

Dat laatste is jammer, omdat de natuurprojecten juist door de verbinding met de dynamiek van de rivier een eigen schoonheid en grootsheid krijgen. De inmiddels volgroeide projecten van de Duursche waarden en de Gamerensche waarden zijn daarvan aansprekende voorbeelden. De meestromende geulen in de Gamerensche waarden langs de Waal zorgen voor veel dynamiek in de uiterwaard, met zandige oevers en begroeide eilanden als gevolg. De rivier zelf is hier de garantie voor voldoende openheid. Het resultaat is een afwisselend en avontuurlijk gebied dat in zijn ecologische ontwikkeling en beleving deel uitmaakt van de grote lijn van de Waal.

De geulen van de Duursche waarden langs de IJssel zijn alleen benedenstrooms aangetakt, maar hebben wel een lage drempel naar de rivier. Hier is de rivierdynamiek nog wel voldoende om tussen de weelderige ooibossen die zich hier hebben ontwikkeld de doorstroming te garanderen. De loop van de geulen is voor een deel door de rivier zelf bepaald. Dat heeft gezorgd voor een gevarieerd gebied met een hoge ecologische kwaliteit en karakteristieke beboste oevers langs de bochten van de geulen.

In deze voorbeelden heeft de meervoudige win-win strategie dus goed gewerkt, omdat het beheer voor een groot deel door de rivier zelf wordt uitgevoerd. Dat past ook goed in het concept van Plan Ooievaar. Ook voor andere natuurprojecten langs de Waal en de IJssel kan het vergroten van de rivierdynamiek een oplossing zijn, voor het beheerprobleem en voor de ruimtelijke karakteristiek.

Landschappelijke kwaliteit

Alle NURG-projecten die we hebben bekeken zetten in het op het maken van meer open water in de uiterwaarden, kansen voor natuurlijke vegetatie langs de oeverlijnen en bosontwikkeling in de luwte van de stroombanen van het hoogwater. Door deze ingrepen wordt het contrast versterkt tussen het binnendijkse cultuurlandschap en het dynamische buitendijkse landschap. In dat opzicht zijn de NURG-projecten op grote schaal gezien een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, omdat de landschappelijke verscheidenheid wordt vergroot en de groene rivierlinten zich op de schaal van Nederland gaan aftekenen. De uiterwaarden worden toegankelijker en dynamische natuurlijke processen, die passen in de Nederlandse delta, krijgen een kans. De belofte van Plan Ooievaar wordt waargemaakt.

De uiterwaarden waarin de natuurontwikkelingsprojecten gestart zijn, zijn uiteraard geen onbeschreven blad. De uiterwaarden zijn lange tijd in menselijk gebruik en altijd aan veranderingen onderhevig geweest. Dit is goed af te lezen aan de topografische kaarten uit opeenvolgende perioden in de projectbeschrijvingen. Wat opvalt is dat al vóór de start van de NURG-projecten er veel open water in de uiterwaarden aanwezig was. In veel uiterwaarden zijn de afgelopen vijftig jaar grootschalige zandwinnings uitgevoerd, die vaak als littekens in het landschap zijn komen te liggen. In meerdere NURG-projecten zijn deze plassen ondieper gemaakt en door aanpassing van de oeverlijnen weer meer tot onderdeel van het rivierengebied gemaakt. Daarmee wordt de bestaande situatie dus verbeterd. Naast bestaande diepe zandwinputten is ook de aanwezige vervuiling in de uiterwaarden een lastige erfenis uit het verleden. Soms wordt de vervuiling opgeruimd, wat hoge kosten met zich meebrengt. Vaker is de aanwezigheid van verontreinigde grond echter een aanleiding om de ligging van nieuwe geulen aan te passen – niet altijd in gunstige zin.

Zoals gezegd betekenen over het algemeen gezien de NURG-projecten een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Maar wordt in de individuele projecten echter ook het maximaal haalbare resultaat bereikt?

Het is mijn indruk dat ondanks alle goede bedoelingen toch kansen worden gemist, omdat elk NURG-project als een op zichzelf staande opgave wordt beschouwd. Het Programma van Eisen voor de inrichting wordt bepaald door de provinciale natuurbeleidsplannen en door lokale omstandigheden. Dat kan in principe zorgen voor een gedifferentieerd palet aan oplossingen. Maar het is opmerkelijk dat er in het algemeen geen afstemming plaatsvindt tussen projecten die naast of tegenover elkaar liggen.

Een uitzondering in onze verkenning is het plan voor de Fortmonderwaarden, dat in aansluiting op de al bestaande inrichting van de Duursche Waarden wordt ontworpen. Maar bij de Rijnwaardense uiterwaarden bij de Pannerdense Kop lijkt in één uiterwaard een losse collage van afzonderlijke inrichtingsplannen te ontstaan.

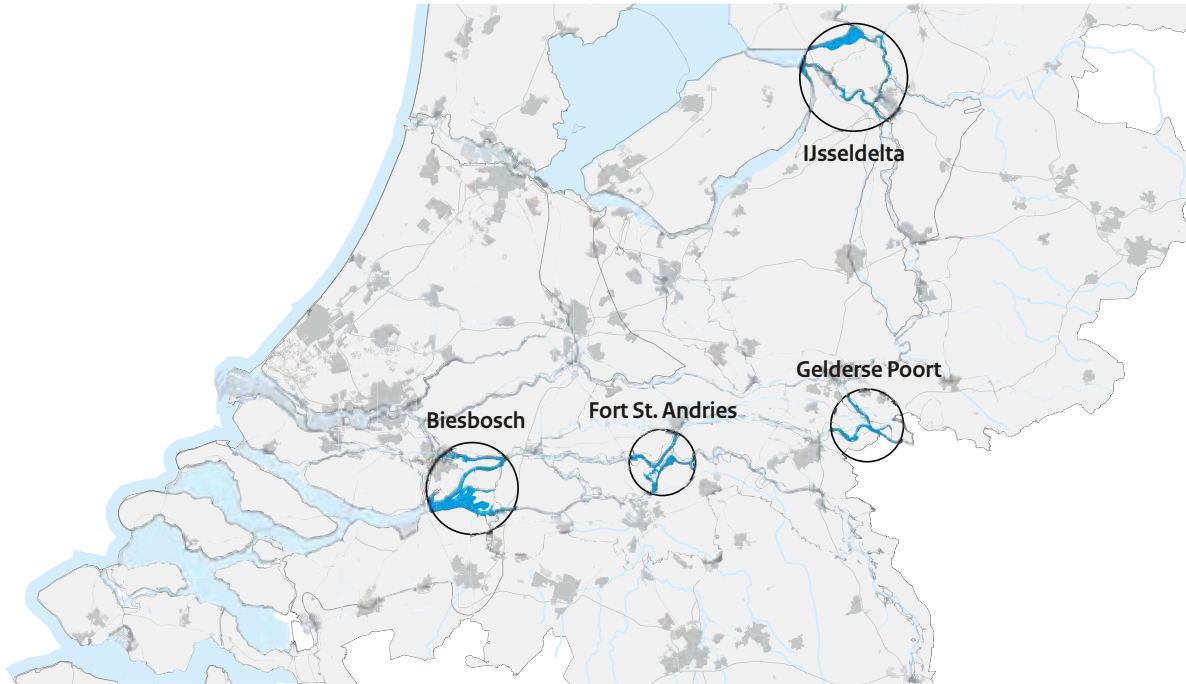
Ook ontbreekt het in de projecten aan een ‘rode draad’ om kenmerkende verschillen per riviervak tot expressie te brengen. Daarmee wordt de kans gemist om op een vanzelfsprekende manier de identiteit te versterken van de Wilde Waal, de Verstilde Rijn, het verweven rivierenlandschap van de IJssel of de getijdeninvloed bij de Merwede. Een aantal van de onderzochte projecten speelt wel in op het specifieke karakter van de rivier. In de Gamerense waarden bijvoorbeeld is de dynamiek van de Waal voelbaar. De bewust kunstmatige vormgeving van de plas in de Goilberdingerwaard past bij het beheerste karakter van de Rijn. Er zijn echter ook projecten die zich minder rekenschap geven van hun positie in het rivierengebied. In het natuurontwikkelingsproject (NOP) Noordwaard worden de historische lijnen van de kreken niet gevolgd. In de Bemmelse Waarden wordt niet ingespeeld op de dynamiek van de Waal.

Op de kleinere schaal gezien gaat het er om of de uiterwaard door de uitvoering van het NURG-project kan worden ervaren als onderdeel van het rivierlandschap. Hoe sterk is het beeld van ‘go with the flow’, het meebewegen met de lange lijn van de rivier, de weidse panorama’s en de beleving van de abiotische processen? En wat is er nog herkenbaar van de oudere lagen van de veelbewogen geschiedenis van het buitendijks gebied?

Uit onze verkenning blijkt dat subtiele toevoegingen beter uitpakken dan grove en grootschalige ingrepen. De kleine maatregelen in de Maneswaard bij Opheusden bijvoorbeeld, waarbij bestaande laagtes iets verder worden uitgraven of de rand van een bestaande zandwinplas wordt verzacht, zijn niet heel ambitieus, maar in aanvulling op de al bestaande plassen en grieten in de uiterwaard zeker een verrijking van het landschap. Het op de schop nemen van een totale uiterwaard pakt in de praktijk niet goed uit. Dat blijkt bij de aanleg van de brede kwel-weerstandszone langs de dijk in de Goilberdingerwaard en bij de te grootschalige ontzandingen in de Bemmelse waarden. Het grondverzet voor het natuurproject is dan geen bewerking meer van het historisch gegroeide landschap, om daarmee avontuur en dynamiek te creëren, maar een complete kunstmatige omvorming die een nieuw eindbeeld vastlegt. De win-win koppeling met delfstofwinning gaat alleen op als deze voldoende subtiel, op basis van maatwerk, wordt uitgevoerd.

Bij het bekijken van de 11 projecten kregen we de indruk dat er tijdens het planproces vaak aanpassingen in de inrichtingsplannen zijn doorgevoerd om aan aangescherpte eisen voor waterstandverlaging te voldoen. Meestal was de ontwerper van het plan daar niet meer bij betrokken. Dat is jammer omdat er vaak alleen een vergroting en vergroving van de maatregelen is doorgevoerd, en geen inventieve ‘up-date’ van het oorspronkelijke plan. Het is beter om tijdens het ontwerpproces een cyclische aanpak van ‘rekenen en tekenen’ te volgen, waardoor een uitgekiend samenspel ontstaat tussen de ruimtelijke ambities en de maatregelen voor waterstandverlaging.

Voor de toekomst kunnen de NURG-projecten aan ruimtelijke kwaliteit winnen als ze niet ieder op zich worden ontworpen, maar als onderdeel van het Grand Project riviernatuur, waar ook de Ruimte voor de Rivier projecten bijhoren. Door te leren van al uitgevoerde projecten en te streven naar meer samenhang van de projecten per riviervak wordt het geheel meer dan de som der delen. De Handreikingen Ruimtelijke Kwaliteit die voor Ruimte voor de Rivier zijn gemaakt en de ‘kwaliteitsprincipes uiterwaarden inrichting’ van Staatsbosbeheer, DLG en Rijkswaterstaat zijn daarbij een goed hulpmiddel.

1. Natuurkernen op de knooppunten van het rivierensysteem

2. Rivierdynamiek langs de Waal en de IJssel

De toekomstige opgave: beheer

De cruciale opgave voor het project van onze grote rivieren is het vinden van een slimme strategie voor het beheerprobleem. Dat wordt nog nijpender als de waterstanden gaan stijgen. Het is dan ook geen oplossing om natuurontwikkeling maar achterwege te laten en helemaal in te zetten op agrarisch beheer, omdat de agrarische productie bij stijgende waterstanden niet meer gegarandeerd kan worden.

Hoewel het NURG programma tot nu toe is geassembleerd uit losse onderdelen, waar de komende jaren de Ruimte voor de Rivierprojecten nog bijkomen, is het vanuit een strategie voor het beheer onvermijdelijk om nu masterplannen per riviertak te gaan maken. Die masterplannen kunnen laten zien waar en hoe flexibiliteit in het beheer mogelijk is. Ook kan het een afwegingskader zijn voor het stellen van prioriteiten bij de uitvoering van nieuwe NURG-projecten. We moeten daarmee de meervoudige win-winreeks weer gaan herstellen!

Een strategie voor het beheer zou naar mijn idee de volgende stappen moeten bevatten:

1. Vaststellen wat de grote natuurkerngebieden zijn, zoals de Gelderse Poort, de IJsseldelta, Fort St Andries en de Biesbosch/Noordwaard. In deze gebieden kan worden geprofiteerd van het schaalvoordeel, door meer dynamiek van de rivier toe te laten. Meer ruimtelijke samenhang tussen de deelprojecten in die kerngebieden is essentieel! Voor het afmaken van het NURG programma kan het een goede strategie zijn om vooral op deze projecten in te zetten.
2. Meer rivierdynamiek toelaten in de natuurprojecten, om de rivier zelf een groot deel van het beheer te laten doen. Waarschijnlijk ontstaan hierdoor grotere verschillen tussen de rivieren, afhankelijk van de mogelijkheid om de nieuwe geulen direct met het zomerbed te verbinden. Vanuit de landschappelijke verscheidenheid is dat positief. De uiterwaarden gaan onder invloed van rivierdynamiek de vorm krijgen als vlechtende patronen in plaats van als een kralensnoer van losse enclaves.
Voor de realisatie van nieuwe NURG-projecten is het criterium van het rivier-zelfbeheer belangrijk. 'Waterstandneutraal' is niet genoeg; als NURG-projecten zorgen voor waterstanddaling bouwen ze daarmee flexibiliteit in voor toekomstig beheer.
3. Wisselbeheer buiten de kerngebieden
Het nadeel van de opbouw van het NURG programma in 55 losse projecten is dat er in elk project als het ware met de kaasschaaf moet worden beheerd. De beplanting mag immers niet verder groeien dan waterstaatkundig is toegestaan. Op veel plekken betekent dit een voortdurende beheerinspanning. Het idee van het wisselbeheer is dat beurtelings in een andere uiterwaard de vegetatie stevig wordt gesnoeid, liefst in de vorm van het oogsten van biomassa, waardoor de uiterwaarden afwisselend compenseren voor de stuwning van andere uiterwaarden. Om uit te kienen hoe het wisselbeheer en het waterbeheer op elkaar kunnen worden afgestemd is per riviertak een visie en een faseringsplan nodig. Voor de afronding van het NURG programma is het faseringsplan van het wisselbeheer een kans om een 'overmaat' aan natuur te laten ontstaan en daarmee tegemoet te komen aan de doelstellingen van Natura 2000.

3. Wisselbeheer buiten de kerngebieden

4. Verwijderen obstakels in het hele rivierengebied

4. Verwijderen van obstakels

Voor het gehele rivierengebied, ook de delen die in agrarisch gebruik zijn, is het een zinvolle strategie om daar waar de kans zich voordoet en waar het een positief effect op de waterstanddaling heeft, obstakels te verwijderen: zomerkades verlagen, veerstoepen doorlatend maken, bebouwing afbreken, terreinen van steenfabrieken afgraven. Dergelijke kleine ingrepen zorgen voor waterstanddaling en geven de dynamiek van de rivier de ruimte. Ook zonder veel grondverzet kunnen daardoor natuurlijke processen een kans krijgen.

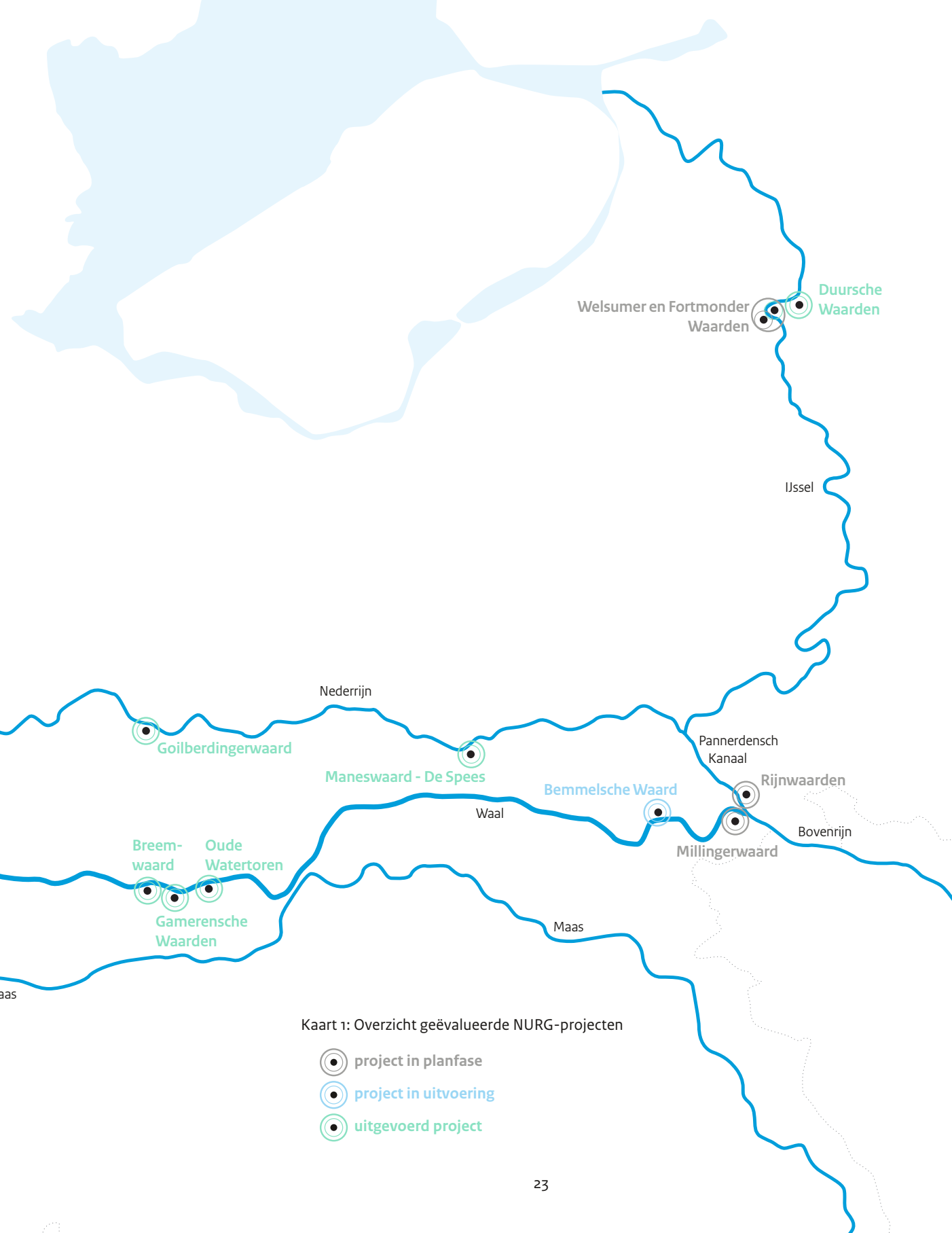
Voor het ontwikkelen van een strategisch beheer-masterplan voor de grote rivieren, met een doorkijk naar de lange termijn, is het Deltaprogramma Rivieren het meest geschikte samenwerkingsverband. Hierin kunnen de doelstellingen voor waterveiligheid en voor natuurontwikkeling (om te voldoen aan de eisen van Natura 2000 voor dynamische riviernatuur) op een toekomstgerichte manier gecombineerd worden. De les uit het NURG programma is daarbij dat de afzonderlijke natuurprojecten zeker hun waarde hebben, maar dat er nog een stap gemaakt moet worden naar meer samenhang per riviertak. Dat is niet alleen winst voor de ruimtelijke kwaliteit, maar juist ook voor een efficiënt beheer. Het NURG programma heeft zich tot nu toe afgespeeld in de luwte van het publieke debat. Naar mijn idee is het nu tijd om meer naar buiten te treden, om de resultaten te laten zien, te bespreken hoe het project wordt afgemaakt en een brug te slaan naar de cruciale opgaven voor het Deltaprogramma Rivieren: een nieuw evenwicht tussen waterbeheer en natuurontwikkeling.

NURG in de praktijk

- case studies -

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag van het ministerie van EL&I, directie Regionale Zaken ('Wat is de bijdrage aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit (landschappelijke betekenis) van de NURG-projecten?') is voor een representatief aantal NURG-projecten een veld- en brononderzoek uitgevoerd. Bij het maken van deze selectie van 11 projecten uit een totaal van 55 NURG-projecten is gelet op diversiteit in de periode van aanleg, in uitvoeringsinstantie en is gezorgd voor vertegenwoordiging van projecten van verschillende grootte, verschillende rivieren en verschillende mate van invloed op de waterstanddaling.

1. Rijnwaarden
2. Maneswaard - De Spees
3. Goilberdingerwaard
4. Millingerwaard
5. Bemmelsche Waard
6. Oude Watertoren
7. Gamerensche Waarden
8. Broomwaard
9. Natuurontwikkelingsproject (NOP) Noordwaard
10. Welsumer en Fortmonder Waarden
11. Duursche Waarden

Kaart 1: Overzicht geëvalueerde NURG-projecten

- project in planfase
- project in uitvoering
- uitgevoerd project

Overzicht alle 55 NURG-projecten

Project	Projectfase (per 1-1-2010)	Opp. (ha)	Planning	Uitvoerende partij
Ketelpolder	Voorbereiding uitvoering	45	Onbekend	DLG
Onderdijkse Waard	Planstudie	72	2015	DLG
Koppelerwaard	Gereed	46	Klaar	DLG
Vreugderijker waard	Gereed	137	Klaar	DLG
Engelse werk fase 2	Voorbereiding uitvoering	24	2015	DLG
Engelse Werk fase 1	Gereed	34	Klaar	DLG
Gelderdijsche Waard	Verkenning	80	Onbekend	DLG
Duursche waarden fase 1	Gereed	128	Klaar	DLG
Welsumer en Fortmonderwaarden*	Voorbereiding uitvoering	453	2015	DLG
Keizers en Stobbenwaard	Planstudie	246	2015	DLG
Tichelbeekse Waarden	Planstudie	150	2015	DLG
Velperwaarden	Gereed	161	Klaar	DLG
Geuzenwaard	Gereed	62	Klaar	DLG
Rijnwaarden*	Voorbereiding uitvoering	1.137	2015	DLG
Rosandepolder	Planstudie	171	Onbekend	RWS
Stuweiland Driel	Gereed	41	Klaar	RWS
Lexkesveer*	Gereed	407	Klaar	RWS
Maneswaard - de Spees	Gereed	121	Klaar	DLG
Blauwe Kamer	Gereed	210	Klaar	DLG
Amerongsche bovenpolder	Uitvoering	408	2012	DLG
Lunenburgerwaard, Gravenbol	Planstudie	223	Onbekend	DLG
Beusichemse waard	Gereed	114	Klaar	DLG
Steenwaard	Gereed	162	Klaar	DLG
Meinerswijk	Gereed	204	Klaar	DLG
Goilberdingerwaard (Gelderland)	Gereed	77	Klaar	DLG
Z. Lekuiterswaarden / Everdingen	Gereed	103	Klaar	RWS
Z. Lekuiterswaarden / Vianen	Planstudie	150	2015	RWS
Z. Lekuiterswaarden / Lexmond	Gereed	26	Klaar	RWS
Millingerwaard*	Planstudie	433	2015	DLG

Project	Projectfase (per 1-1-2010)	Opp. (ha)	Planning	Uitvoerende partij
Klompwaard	Gereed	84	Klaar	DLG
Gendtsche Waarden	Planstudie	409	2015/ onbekend	DLG
Bemmelsche Waard*	Uitvoering	409	2012	DLG
Oosterhoutsche weilanden	Planstudie	255	Onbekend	DLG
Loenensche buitenpolder	Verkenning	109	Onbekend	DLG
Afferdensche en Deestsche waarden*	Uitvoering	313	2015	RWS
Kleine Willemspolder	Verkenning	36	Onbekend	DLG
Passewaaij	Gereed	51	Klaar	DLG
Stiftsche uiterwaarden	Planstudie	206	Niet bekend	RWS
Bato's erf / De Kop	Verkenning	187	Onbekend	RWS
Heesseltsche uiterwaard	Planstudie	372	2015	RWS
Hurwenensche uiterwaarden	Planstudie	422	2015/ onbekend	DLG
Oude Watertoren	Gereed	12	Klaar	DLG
Gamerensche waarden	Gereed	92	Klaar	RWS
Breemwaard	Gereed	113	Klaar	DLG
Loevenstein / Munnikenwaard	Planstudie	154	2015	DLG
Gors den Aanwas	Gereed	127	Klaar	RWS
Woelsewaard	Verkenning	93	Onbekend	RWS
Polder de Dordtsche Avelingen	Verkenning	156	Onbekend	RWS
Slidrechtse Biesbosch	Gereed	364	Klaar	RWS
NOP Noordwaard*	Gereed	610	Klaar	DLG
Keent / fase 1 + 2	Uitvoering	348	2013	DLG
Batenburg	Uitvoering	62	2011	RWS
Hemelrijksche Waard en het Scheel	Uitvoering	254	2013	RWS
Buitenpolder Heerewaarden	Gereed	101	Klaar	RWS
Stokebrandsweerd	Gereed	59	Klaar	DLG
Totaal		11.023		

* AO-status

   selectie geëvalueerde NURG-projecten